

Náučný chodník Trstie

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Rimavská Sobota
Geomorfologická jednotka:	Stolické vrchy
Geologická jednotka:	gemerské pásmo
Chránené územie:	prírodná rezervácia Trstie
Prístup:	bus Tisovec, námestie a vlak Tisovec, mesto
Východisko:	Tisovec, námestie
Trasa:	Tisovec, námestie - Pasiečky - Korimovo - pomník Václava Vraného - Trstie (1 121 m n. m.)
Dĺžka, prevýšenie:	6 km, prevýšenie 755 m
Čas prechodu:	3 h
Počet zastávok:	5
Náročnosť:	stredne náročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, historické

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa vedie súbežne so žltou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2011

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: bulletin Náučný chodník / Nature Trail Trstie (vyd. Mesto Tisovec, 2011, 2016)

Kontakt: Klub slovenských turistov, Turistický oddiel KOS Rimavská dolina so sídlom v Tisovci, mail - dkojnost@tisovec.com

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie, prípadne vlastivednú prechádzku.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Tisovec. Mesto na spojnici Brezna a Rimavskej Soboty pozdĺž Rimavy a ústí jej viacerých prítokov (Slávča, Furmanec, Skalička, Losinec, Dolina, Rejkovský potok a Ladový potok) obkolesené horami na západnom okraji Stolických vrchov na ich kontakte s Muránskou planinou. Najstarším svedectvom osídlenia územia sú archeologické nálezy z obdobia rokov 1 000 - 400 pred Kr. na vrchu Hradová asi 1,2 km západne od centra (vedie naň náučný chodník Hradová). Prvá písomná zmienka o Tisovci je z roku 1334. Jeho rozvoj súvisel s ťažbou železnej rudy v okolí a najmä so 700-ročnou miestnou tradíciou hutníctva. Ohrozované bývalo Osmanmi, ktorých paša sídlil v neďalekom Jágri (Eger) v dnešnom Maďarsku. V roku 1765 tu vznikol mlyn na výrobu papiera, neskôr papiereň, pôsobili tu cechy krajčírov, kováčov, kolárov, sudárov, garbiarov a čižmárov. Miestna vysoká pec sa za polstoročie od založenia (1783) stala najväčším producentom surového železa v Uhorsku. Železiarska výroba tu bola ukončená v roku 1965, keď bola prenesená do Košíc. V rokoch 1951 - 1971 tu fungovala stredná priemyselná škola hutnícka. V období národného obrodovania tu pracovali miestne spolky, knižnica, nedeľná škola a pôsobili tu významní národovci: August Horislav Škultéty, Daniel Gabriel Lichard, Jonatan Dobroslov Čipka, Štefan Marko Daxner, Terézia Vansová (založila tu spolok Živena) a iní. Evanjelický kostol z roku 1832, jeden z najväčších na Slovensku, bol postavený na mieste zbúraného starého gotického kostola, ktorý svojimi rozmermi nestačil miestnemu zboru. Mesto je rodiskom slovenského politika, právnika, spisovateľa a prekladateľa Vladimíra Clementisa (1902 - 1952). Jeho rodný dom je jedným z dvoch sídiel mestského múzea.

Prírodná rezervácia Trstie. Chránené územie v strednej časti Stolických vrchov juhovýchodne od Tisovca vyhlásené v roku 1980 v plochej sedlovej rozvodnej oblasti vo výške asi 1 000 - 1 100 m n. m. medzi vrcholmi Trstie (1 121 m n. m.) a Salašiská (1 132 m n. m.) na ochranu mokradného biotopu národného významu so spoločenstvami prechodného rašeliniska a zvyškov vrchoviska s výskytom vzácnych druhov rastlín i živočíchov, napr. vstavačovec škvrnitý sedmohradský (*Dactylorhiza maculata* ssp. *transsilvatica*), páperník pošvatý (*Eriophorum vaginatum*) a sedmokvietok európsky (*Trientalis europaea*); jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), hlucháň obyčajný (*Tetrao urogallus*) a netopier Brandtov (*Myotis brandtii*). Je tiež pamätným miestom učiteľa a botanika Václava Vraného (pozri samostatné heslo). Rezervácia je zároveň územím európskeho významu Trstie (súčasť sústavy Natura 2000).

Václav Vraný (Chvaletice, Česko, 1851 - Tisovec 1929). Prírodovedec, botanik, pedagóg, národovedec, kultúrny pracovník a zakladateľ organizovanej turistiky v Tisovci. Prispel k rozvoju prírodných vied na prelome 19. a 20. storočia. Študoval v Čáslavi a na slovenskom gymnáziu Revúcej. Učil na školách v Gemeri (Revúca, Drienčany, Kyjatice, Jelšava), ale aj pri Červenom Kláštore v Lechnici, Palúdzke či Liptovskom Mikuláši. Dôvodom častej zmeny pôsobiska bol jeho vzťah k slovenskému národu, pre ktorý bol považovaný za pansláva a napokon v roku 1908 uvoľnený zo

školských služieb. Súkromným štúdiom, vlastnou usilovnosťou i nadaním sa vypracoval na výborného znalca rastlín a skúseného botanika uznávaného doma i v zahraničí, zaoberal sa aj mykológiou, geológiou, entomológiou, meteorológiou a astronómiou. Prispel k botanickému poznaniu okolia Tisovca a Muráňa, Pienin a Tatier. Známý je jeho opis skupinového výstupu s vodcom na Gerlachovský štít 18. septembra 1879 a kveteny po jeho trase v Slovenských pohľadoch z roku 1881. Po ukončení pedagogickej činnosti dvanásť rokov pôsobil ako prvý správca (kustód) v Slovenskom národnom múzeu v Martine, pričom redigoval muzeálne časopisy a bol literárne činný. V roku 1921 odišiel na odpočinok do Tisovca k dcére Márii Adele, vydatej za školského inšpektora Ľudovíta Clementisa. V Tisovci, kde vo svojej „mini“ botanickej záhrade pestoval všetky zaujímavé druhy tisoveckej prírody, zistil výskyt lykovca muránskeho (*Daphne arbuscula*), ktorý sa udával len z Muránskej planiny. Výsledky svojho botanického výskumu vkladal do diela Kvetena okolia Tisovca, ktoré však nedokončil, keďže 8. septembra 1929 na vychádzke na vrch Trstie (1 121 m n. m.) vo veku 78 rokov zomrel. Pripomína ho expozícia v centre Tisovca v rodnom dome jeho vnuka, Vladimíra Clementisa, hrob na evanjelickom cintoríne a pomník (kamenná mohylka) na mieste skonu na Trstí.

Chránený areál Tunel pod Dielikom. Chránené územie v Stolických vrchoch pri ich kontakte s Muránskou planinou juhozápadne od Muráňa v oblasti sedla Dielik (578 m n. m.) vyhlásené v roku 1997 na zabezpečenie ochrany zimoviska netopierov, ktoré sa početnosťou a druhovým zložením netopierov zaraďuje k najvýznamnejším zimoviskám v európskom meradle. Nachádza v 2 km dlhom železničnom tuneli, vybudovanom pod sedlom Dielik v rokoch 1941 - 1944 v rámci nikdy nedokončenej železničnej trate Revúca - Tisovec. Potreba tejto železničnej spojky vznikla po zabratí juhu Slovenska Maďarskom po Viedenskej arbitráži (1938) ako náhrada za pôvodnú južnejšiu trať, ktorá sa ocitla na území iného štátu. Zo strany od Muráňa je tunelový portál včítane mohutných oporných múrov viditeľný po pravej strane cesty č. 531 neďaleko turistického rázcestia (Ž) Paseky. Vchod do tunela je zamrežovaný. Početnosť netopierov v rokoch 1993 - 1997 dosahovala 2 - 10-tisíc kusov jedenástich druhov. Tunel obchádza náučná trasa Za vôňami Voniacej s príchuťou histórie. Areál leží v rámci územia európskeho významu Muránska planina a chráneného vtáčieho územia Muránska planina-Stolica (obe sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Národný park Muránska planina. Rozsiahle chránené územie vyhlásené v roku 1987 na území takmer celej Muránskej planiny (t. z. jedného z dvoch podcelkov geomorfologického celku **Spišsko-gemerský kras**), východnej časti **Veporských vrchov** a najvýchodnejšej časti **Horehronského podolia**. Podstatná časť parku - Muránska planina - je budovaná vápencami a dolomitmi, v ktorých vodné toky vymodelovali hlboké doliny. V tomto krasovom území je okolo 500 jaskýň, desiatky krasových prameňov, ponorov, priepastí, závrto, škrapov, kaňonov, skalných veží, skalných okien a brán. Najvyšším vrchom parku je granodioritová Fabova hoľa (1 439 m n. m.) vo Veporských vrchoch, najvyšším v Muránskej planine je Klák (1 408 m n. m.). Flóra národného parku je významná svojou biodiverzitou a bohatosťou druhov a zahŕňa 35 endemických a subendemických druhov, napríklad treťohorný relikt lykovec muránsky (*Daphne arbuscula*). Lesy pokrývajú asi 86 % rozlohy parku. Rastie tu najväčšia jedľa biela (*Abies alba*) na Slovensku (s obvodom vyše 5,6 m), nachádza sa tu najnižšie položený porast kosodreviny (vo výške 682 m n. m.), čo je dôsledok vegetačnej inverzie (na dnách hlbokých roklín a krasových jám sa hromadí studený vzduch, čím dochádza k zvratu vegetačných stupňov). Vyskytujú sa tu takmer všetky významnejšie druhy stavovcov, napr. orol skalný, výr skalný, hlucháň, medveď, vlk, rys, vydra riečna, vzácne fúzač alpský (*Rosalia alpina*), jasoň červenooký (*Parnassius apollo*). V roku 1950 bol založený na Veľkej lúke žrebčín na chov ťažných koní pre lesné hospodárstvo a armádu a šľachtenie nového plemena križením hucula s plemenami fjord, hafling a norik - v roku 1995 bol uznaný šľachtiteľský chov norika muránskeho typu a od roku 1997 bol vyhlásený chov génovej rezervy norika muránskeho. V obci Muráň, neďaleko námestia, je sezónne otvorené (jún - september) informačné centrum so stálou expozíciou o národnom parku. Národný park je súčasťou územia európskeho významu Muránska planina a chráneného vtáčieho územia Muránska planina-Stolica (obe sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Poloha a názvy informačných panelov

1. Tisovec, námestie - Náučný chodník Trstie
2. Studnička v Čiernej hore - Život vody a lesa
3. Pavlovka - Lúky, pasienky a premeny krajiny
4. Pomník Václava Vraného - Botanik Václav Vraný
5. Chata na Trstí - História turistiky v Tisovci

Informačné panely v teréne nie sú číslované.

